

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Aen-Merckingen Van Den Eerw. P. Cornelius Hazart,
Priester der Societeyt Jesv.**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1662

§. I. Het eerste Stuck raeckende het bidden voor d`overledene.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71393](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71393)

noemen) ende in woorden / ende leerlinghen pree-
 rig ober een-komen met de booznaemste oude
 ketterijen / die booz soodanigh zijn veroordeelt
 gheweest van de Oude-paders / ende de oude
 Recht-sinnighe Kerck. Iek sal dit bewijzen / stel-
 lende de eyghen woorden vande Ghereformeerde
 Leer-arts / neffens de woorden oft leerlinghen van
 de oude ketterij. Waer upt noodtsakelijck / ende
 sonder teghen-spreken sal moe en volghen de on-
 derlinghe ghelyckenisse / ende ober-een-komste.

HET I. CAPITTEL.

Van de Ketterijen van de

A E R I A N E N

Anno 350.

§. I.

Het eerste Stuck raeckende het bidden
 voor d'overledene.

DE eyghen woorden van dese ketterij heeft
 den H. Epiphanius ons achterghelaten He-
 rest 79. ende luyden aldus :

Wat reden, segghen sy / isser om de namen der over-
 ledene te noemen naer hare doot ? Want dat de leven-
 de bidt, oft sijne goederen uydeelt onder de armen : wat
 voordeel komt daer van tot den dooden ? Indien de ghe-
 beden vande levende kunnen baten aen d'overledene,
 dat dan niemant voortaan iedt goedts doe ; maer eenige
 vrienden sich make, op wat maniere het mocht wesen, tzy
 door uytdelen van ghelt, tzy door gebeden, op dat hy dit
 op't eynde van sijn leven becomen mocht, dat sy Godt
 voor

voor hem bidden, op dat hy nae dit leven gheen onghe-
mack en lijde, ende gheene straffen van hem vercyscht
worden voor de grouwelijcke misdaden.

Dit toebereydt Epiphanius in deser toeghen:
Voor soo veel aengaet die ghewoonte, van de namen der
overledene uyt te spreken: wat kander profijtlijcker
wesen als dat? Dit gheschiedt, op dat, de ghene die te-
ghenwoordigh zijn, ende de selve hooren haer vastelijck
laten voorstaen, dat de dooden leven, ende niet gantsche-
lijck vernieticht en zijn, maer dat sy noch zijn, ende by
den Heere leven. Ten anderen, op dat men die godts-
dienstighe leere soude verkondighen, dat de ghene die
voor hare broeders bidden, wel van haer hopen als we-
sende uyt de lande ghereyft: Eyndelijck, de ghebeden
die voor de dooden ghedaen worden, zijn aen haer pro-
fijtigh, al-hoe wel sy niet juyst alle de schulden uyt en
doen: Maer hierom zijn sy profijtigh, om dat wy door-
gaens, als wy noch zijn op der aerden oft vrywillighlijck,
oft teghen onsen danck struyckelen: **Wy** houden dan
ghedachtenisse, ende vande rechtveerdighe, ende samen
vande sondaren: Van de sondaren, op dat wy haer vanden
Heere bermhertigheydt verwerven: Van de rechtveerdi-
ghe Vaders, ende Patriarchen, Propheten, Apostelen, Euan-
gelisten, Martelaren, Belijders, Bischoppen, Eremijten, op
dat wy onsen Heere Jesum Christum met eene besondere
eere achtervolghende, vande reste vande menschen af-
scheyden, ende behoorlijcken dienst toedraghen aen sijne
Majesteit.

**Daer nae sluyt Epiphanius het Capittel met dese
woorden:** Ick segghe dat de Kercke dit noodtsakelijck
doet, de welcke dese ghewoonte van hare Voor-ouders
overghelevert ontfanghen heeft. Kan iemandt de instel-
linghe vande Moeder, oft wet vanden Vader om-verre
smijten? ghelijck van Salomon gheschreven is: *Hooft sone
de woorden van uwen Vader, ende verwerpt de wetten niet van
uwe Moeder:* Met welke woorden hy te kennen gheeft,
dat den Vader, dat is, den eenigh gheboren Godt, met den
H. Gheest gheleert hebben, eensdeels by gheschrift, eens-
deels sonder gheschrift: ende dat onse Moeder de Kercke
eenighe wetten by haer heeft, die niet en konnen ontbon-

T 5 den,

den, ende te niere ghedaen worden. Dese dinghen dan, de wijle sy, inde Kercke ghestelt zijn, als uytnemende, ende gantschelijck verwonderens weerdigh, soo wordt om dese reden alleen dien bedriegher overtuught.

Hier hebt ghy de leeringhe vande Aërianen, de wederleggginghe van Epiphanius, ende de gewoonte vande heele rechtsinnighe Kercke.

Beemerckt / dat Epiphanius sijne wederleggginghe deylt in twee Deelen : Het eerste deel raecht het opfegghen vande namen der overledene / aen de gemeente. Dit / seyt hy / is profijtigh aende lebende die-se hooze / want hier upt verstaen sy dat de dooden niet gantschelijck te niere en zijn / ende hebben hope van oock nae de doodt te leven. Het tweede deel raecht de ghebeden : dese / seyd hy / zijn profijtigh aen d'overledene selve / om aen haer barmhertigheyt te verkrigghen vanden Heere.

Laet ons nu hier kennens hoozen den H. Augustinum *Haresi* 53. De Aërianen, seyd hy / leeren, datmen niet en behoort te bidden, noch offerhande te doen voor de dooden.

Desghelijcks doock den H. Isidorus *Hispalensis Lib. 8. Origin. cap. 5.* Sy versmaeden, seyd hy / het offeren van't Sacrificie voor d'overledene.

Hier mede komt oock over-een den H. Joannes Damascenus *Lib. de Haresibus.* Sy loochenen, seyd hy / datmen iedts moet offeren voor de dooden.

De selve woordeu heeft Guido Carmelita *Summa Haresi. cap. 49.*

Kan de leeringhe vande Gherefozmeerde claerder uptghedrukt worden / als in dese ketters loochenen sy niet datmen hoze de dooden moet bidden : versmaden sy niet de offerhanden / ende Sacrificien / die hoze de dooden hy ons ghedaen worden :

Laet ons haer eyghen Leeraers hoozen spreken :

Doze upt sal gaen Joannes Calvijn *Lib. 3. Instit. cap. 5. §. 10.* De oude / seyd hy / die ghebeden hoze de dooden deden / saegghen / dat sy hier in / noch be-
hel

bel Godts / noch behoorzijck exempel hadden/
waerom hebben sy dan bestaen sedt sulckx te
doen? Ick segghe dat sy daer in / menschen zijn
gheweest / ende dat men daerom niet en moet
naevolghen dat sy ghedaen hebben.

Item : Als onse Partije wy opwozpt / dat het
ober dupsent dzy hondert jaren een ghebruyck
is gheweest booz de dooden te bidden ; ick dra-
ghe haer van ghelijcken/dooz wat Godts woort/
dooz wat openbartughe/dooz wat exempel sulck
gheschiedt is ?

Item : Wy en moeten onser liefde / die wy tot
de dooden draghen/soo veel niet toelaten/dat wy
sonden daer dooz eene berkeerde ghewoonte van
bidden in de ghemeynthe oprechten.

Item : Augustinus verhaelt in de boecken der
Belijdinghen / dat Monica sijn moeder / seet ghe-
beden heeft/ dat men haerder soude ghedachtigh
wesen in den dienst aen den Altaer : Dit was
een oude wijsse begheerte/ de welke den sone
niet en beproefde met den reghel van de Schrif-
ture ; maer nae de gheneghentheyt der nature/
heeft hy't andere willen aenprijfen.

Item §. 8. Die zijn meer dan dwaeg / die dese of-
ferhande der wet (te weten booz de dooden) tot
ongtrecken/want wy weten/dat d'offerhanden/
die alsdan ghebruyckt wierden / dooz de komste
Christi ghe-eyndicht zjn.

Eben rontd spreeckt Chamierus Tom 3 lib. 26. c. 24.
§. 2. seggende : Al dat bidden booz de dooden
moet afsgheschaft worden.

Dit selve stemt toe Guilielmus Perkinus *Cathol.*
Reform. Controv. 17. cap. 2. Wy segghen / seyd hy/ dat
het onghedoozloft is/ booz desen / of dien dooden
te bidden / om dat hem Godt soude verlossen npt
het baghe-vyck / want wy en hebben hier van
noch bebel/nach belaste.

Dese boestappen gaet doek in Everaert Schuyt
in sijne noodwendighe *Consideratiën. Propos. 26.* Ofst het
ghebede / seyd hy / booz de oberledene in't ghe-
bruyck

bruyck is ghetweest / ofte niet / daer is ons wey-
nich aenghelegghen : wie ontkent datter oude
misbruyken gebonden worden?

Den lesten komt te voorszijn D. Cabeljau / in
sijn Memory-koeck. Parte 2 pag. 734. Ons aengaen-
de/sept hy / dat wy gantsch niet en houden van
het bidden/aelmoeffen uptdeelen/ ziel-missen be-
stellen / oft eenighe penitentie wercken te doen
voorz eenighe overledene/ ende belachen de ghene
die daer mede besich sijn / dat bestaet in groote
reden: Want wy oordeelen dat dit niet en kan
gheschieden in den gheloobe/met eene goede ver-
sekeringhe / dat Godt soodanighe diensten voorz
den dooden/hem sal laten welgheballen.

Item Pag. 735. Wy en kunnen oock niet sien/
wat voordeel dat het gheben kan aen de overle-
dene/dat de lebende voorz haer bidden/aelmoeffen
gheben / ende andere wercken van ghenoech-
doeninghe willen doen.

CATHOLYCKE AEN-MERKINGE.

Op al het voorgaende.

ICh en sie niet hoe het een druppel waters
meer ghelijck kan sijn aen het ander / als de
leeringhe van Partye is / aen die bande kettersche
Aërianen: Noch oock hoe het swart meer kan strij-
den teghen het wit / als de leeringhe van Partye
strijdt teghen die bande rechtsinnighe Out-va-
ders / ende bande oude warachtighe Kercke-
siet se neffens malkanderen / ende ghy sult het
sien voorz de oogh.

De Aërianen, vzaegghden : Wat reden isser om de
naemen der dooden op te segghen naer hare doot?

Calvyn vzaeght : De oude en hebben noch bevel
godts, noch behoorlijk exempel ghehad; om wat re-
den hebben sy dan besaen sulcx te doen?

Guilj

Guilielmus Perkinus seyt: T'is ongheorloft voor de dooden te bidden, want wy en hebben hier noch bevel, noch belofte: dat is te segghen: Gheen reden om sulcx te doen.

De Acrianen seiden: Dat de levende bidt, ofte sijne goederen uyt deelt onder den armen, wat voordeel komt daer van tot den dooden? Petrus Cabeljau seyt: Wy en kunnen niet sien, wat voordeel dat het gheven kan aen de overledene, dat de levende voor haer bidden, ende aelmoessen gheven. **Sijn dit niet de eyghen/ ende selve woorden vande Acrianen?**

De Acrianen, wilden van afgheschast hebben het bidden vooz de dooden.

Chamierus desghelijcx seght uyt druckelijck: Al dat bidden voor de dooden moet afgheschast werden.

De Acrianen, versmaedden de offerhanden/ ende de Sacrificien / die t'haren tijde / in de Kercke werden ghedaen vooz de overledene.

Calvyn noemt se dwaes / die dit doen: Hy noemt het een oude wijsche begheerte in Monica, sin dat sy op haer doot-bedde begheerde / dat men naer hare doot / haers soude ghedachtich wesen in den dienst aen den Nuttaet; ende gheeft een streck aen Augustino, die dit toestemde / als of hy onwetende hadde gheweest in de schrifture.

Petrus Cabeljau seyt: Wy en houden gantsch niet van ziel-missen, ende belachen de ghene die daer mede besich zijn.

Eynelijck de Acrianen verwerpen de ghewoonte vande rechtsinnige Kercke / van hare/ ende vande voozgaende tijden: waerop Epiphanius vraght: Wie isser wijser / de Apostelen ende de Kercke met hare leeraers / die vooz ons sijn gheweest / ofte Acrius die nu eerst uyt den dooper ghekomen is?

T'selbe kunnen wy met recht af vraghen van onst Parijs, de welke met de Acrianen alle de voozgaende goede / ende loffelijcke ghewoonten van de oude rechtsinnighe verwerpt / ende besicht.

Dese

Dese ober-een-komste is soo klaer als het licht vande sonne. Siet nu hoe Partyc hier inne sijt teghen de out-vaders/ende de Recht-sinnige Kercke.

Epiphanius seght: De ghebeden die voor de dooden ghedaen worden, sijn aen haer profijrich.

Petrus Cabeljau seght : VVy en konnen niet sien wat voordeel dat het geven kan aen de overledene, dat de levende voor haer bidden.

Item pag 736. Al het bidden, en penitentie doen, voor de overledene, is verloren arbeyt. Dit is recht contrarie an Epiphanio. Epiphanius seght: Wy houden ghedachtenisse vande overledene sondaren, op dat wy haer vande Heere bermerticheyt verwerven.

Petrus Cabeljau seght pag. 734. Dat en is niet ghedaen/om daarmede de overledene te helpen, ofte voor haer te betalen; de ghebeden die voor haer ghedaen wierden; en waren eygentlijk gheene oortmoedighe intercessien, om haer eenigh goet te verwerven by den vader, dat sy niet en hadden. Dit is wederom recht contrarie.

Verhalven soo moet Epiphanius lieghen wanneer hy seyt / dat men t'sijnen tijde inde Kercke ghedachtenisse hielt vande overledene sondaren/ om haer bermerticheyt te verwerven van den Heere.

Epiphanius noemt het bidden voor de overledene/eene nootzakelijke, uytnemende, en de wondersweerdighe ghewoonte van de Kercke, niet alleen van sijne tijden / maer oock vande voorgaende.

Calvyn ter contrarien/noemt het eene verkeerde ghewoonte: Guilielmus Perkinsius, noemt het eene ongheoorloofde ghewoonte: Eueraert Schuyt noemt het Mis-bruycken.

Petrus Cabeljau seght: Dat men in saeken van Religie, niet soo seer in acht moet nemen, wat de ghewoonte van dese, of gene Kercke medebrenghet, als wel wat met den reghel van des heeren woort over-een-komt. Als of de Out-vaders/ ende de oude Recht-sinnige

ghe

ghe Kercke niet beter verstaen hadden den reghel van des Heeren woort/ als onse nieuw-Ghereformeerde.

Ydele uyt-vlucht van Partye.

Dat gaet vast/seght Euerart Schuyt pag. 119. dat de oude niet ghebeden hebben, dat de dooden uyt het Vaghevyer souden verlost worden.

Egaet soo vast/als een mensch die geen voets en heeft / ofte een kreupel die op twee krukken springht: die hier van bescheedt wilt hebben/ die lese mijn Tractaet / dat ick ghemaect hebbe van t'vaghebijer.

Doch laet ons hier het vaghebijer een weynich van kant stellen. Partye en kan my niet loochenen / ofte de Acrianen sijn booz ketterg ghehouden gheweest. Ten eersten, om dat sy niet en wilden ghebeden hebben/ noch offerhanden / of Sacrificien ghedaen hebben booz de Oberledene. Ten tweeden, om dat sy seyden/dat die ghebeden aen de oberledene niet en kosten baten/ ofte profytich sijn. Ten derden, om dat sy spotteden met de ghewoonte diesaengaende vande heele rechtsinnighe Kercke: welke Epiphanius ghetuyghet gheweest te sijn/ te bidden booz de oberledene sondaren/ op dat men haer van den Heere bermerricheyt soude verwerben:dit alles is gheswys/ende seker. Ergo/het vagheuyer onaenghesien/de wijle Partye dese ghewoonte in hare ghe-meente gantschelijck verwerpt / ende booz onnutighen / ende verlozen arbeyt hout booz de dooden te bidden / soo volghet het nootsakelijck dat sy in dit stuck moeten ghehouden worden booz ketterg : De wijle sy teghenstrydich sijn aen de heele rechtsinnighe Kercke. Want de heere Christus heeft gesept: Indien ymant de Kercke niet en hoort die sy als een heyden, ende publicaen.

Stelt dan/ beminde vrienden, het vagheuyer
van

van kant/ende bidt/ ofte gheeft aelmoessen: hoor
de overledene / op dat ghy haer van Godt ber-
merricheyt mooght verwerven: ghelooft dat die
ghebeneden aen de overledene profytich sijn / om
eenighe schulden uyt te doen , soo als Epiphanius
seght : Ende soo sult ghy doen t'gene de oude
Rechtsinnighe Kercke ghedaen heeft / ende ver-
loochenen de ketterye van de Arianen.

Tot toemare dient hier bemerckt / dat al-
hoewel Epiphanius, hier niet en ghebruickt het
woordeken vagheuyer , nochtang opentlyck
seght, / dat de gebeneden die voor de dooden ghedaen
worden, aen de dooden selve profytich sijn, ende daer-
om, seyt hy/ sijn sy profytich, om dat wy hier op der
aerden veel struykelen, daerom seyt hy voorzerg/
dat de Kercke ende van sijne / ende van de hoor-
gaende tijden badt hoor de overledene sondaers/
op dat men haer van Godt bermerricheyt soude ver-
werven, ende hare schulden, of struykelinghen, al-
hoewel niet al te mael samen, soud uytdoen. Alsoo
spreekt oock den H Augustinus in de boeken van
sijne belijdinghen.

Hier npt besluyt sck wettelijck / dat Epiphanius
met de heele Kercke van sijnen tijt moet een
plaetse van supberijnghe ghelooft hebben: want
sy en baden niet enckelijck hoor de over-
ledene/ maer baden / op dat sy aen haer bermerric-
heyt van Godt souden verwerven, ende hare schulden,
of struykelinghen uytdoen : Dit en kan niet ghe-
seyt worden van de Heplighen des hemels/ want
die en hebben gheen schulden : Ten kan oock
niet gheseyt worden ten opsichte vande ver-
doemde / want die en sullen inder eenwicheyt
gheen bermerricheyt hebben : Ergo van rene
derde soozre van dooden / de welke noch in den
hemel waren / noch inde Helle. Noemt nu die
plaetse soo t' u bekeft.

Tweede uyt-vlucht.

Dominus Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheyt
Pag. 557. Iek en kan niet mercken, seyt hy / dat
het Augustinus voor een ketterye in Acrio hout, dat hy
het bidden, ende offeren voor den dooden regensprack.
Hy verhaelt alleen historyscher wijze dat Acrius dit on-
der anderen leerde, maer sonder veel oordeels daer van
te gheven.

Maer Domine Cabeljau: Ghy weet wel ketterg/
maer ghy speelt al willens den ontwerenden:
Hebt ghy dan niet ghelesen wat Augustinus seght
op t'leste van de 58. ketterye? hoorst sijn woorden:
Tot hier toe, seyt hy/ heeft Epiphanius ghebracht sijn
werk vande ketteryen, een man groot gheacht onder
de Grieken, ende van vele gheprezen over sijne oprech-
ticheyt des Catholijcken gheloofs: VViens orden, in
het vertellen der ketteren, iek gevolght hebbe, niet de
maniere. Nu en kont ghy my niet loochenen/ ofte
Epiphanius (die van Augustino ghevolght/ ende ge-
prezen wort / als een oprecht Catholijck Bis-
schop) heeft Acrium berispt / wederlept/ voozien
bedriegher ghehouden / in t'ghetal der ketteren
gestelt / om dat hy verwierp de ghebeden vooz de
dooden: Ergo de wijle Augustinus seght dat hy
Epiphanium in alles ghevolght heeft/ behalven dat
hy de eene ketterye wat korter ghesielt heeft/ de
andere wat breeder / soo hout hem dan Augusti-
nus, aen het oordeel van Epiphanius, niet alleen/
soo ghy seght/ in Acrium te verdoemen/ om dat hy
tot de Acriaensche ketterye vervallen was, maer oock/
om dat hy verwierp het bidden/ ende offeren vooz
de dooden. Somma soo goede koop sou ghy
konnen segghen van alle de ghene die Augustinus
stelt inde lyst der ketteren dat hyse daer niet
gheselt heeft als ketterg/ de wijle hy deurgang
enckelijck voozstelt hare leerdinghen.